ULKOASIAINMINISTERIÖ
TUO-10 OIK-20
Sinivuori, Pohjanpalo

LAUSUNTO

11.03.2016

HEL7M0521-6

Eduskunnan Lakivaliokunnalle

Viite
EJ 19/2015, liitemuistio UM2015-01197; EDK-2016-AK-47022

Asia
Eduskunnan lakivaliokunnan asiantuntijakuuleminen; Investointisuoja ja -riitojenratkaisu TTIP

Tausta ja tilanne

Kansainvälinen järjestelmä muodostuu kahdenvälisistä investointien edistämistä ja suojaamista koskevista sopimuksista, joita on yli 3000. Suomella on 66 sopimusta. Ensimmäinen sopimus tehtiin Länsi-Saksan ja Pakistanin välillä vuonna 1959. Suomen ensimmäinen sopimus tehtiin Egyptin kanssa vuonna 1981.

Sopimuksilla pyritään siihen, että suomalaisten sijoitusten mahdollisimman hyvä kohtelu kolmansissa maissa tukee yritystemme kilpailukykyä ja kasvua. Lisäksi pyritään lisätä Suomen houkuttavuutta sijoituskohteena ja saada Suomeen työllisyyden kannalta merkittäviä ulkomaisia suoria sijoituksia paranevat. Kansainvälistä investointitoimintaa edistävät sopimukset kasvattavat myös Suomen viennin kannalta tärkeiden investointihyödykkeiden kysyntää.

Sopimusten osapuolet sitoutuvat myöntämään sijoituksille oikeudenmukaisen ja tasapuolisen kohtelun, sekä täysimääräisen ja jatkuvan suojan, näin parantaen myös toimintaympäristön ennakoitavuutta.

Sijoituksia ei saa pakkolunastaa tai kansallistaa muuten kuin syrjimättömällä tavalla yleisen edun sitä edellyttäessä. Lunastuksesta on maksettava välitön ja riittävä korvaus. Sopimukset mahdollistavat varojen välittömän siirtovapauden vaihdettavissa valuutoissa huomioiden kuitenkin YK:n turvaneuvoston pakotteet, tai kansainvälisen valuuttarahaston säännöt.

Toimivaltaa kansainvälisten investointisopimusten alalla on Lissabonin sopimuksen myötä siirtynyt pitkälti Euroopan unionille. Komissio neuvottelee sopimukset jäsenmaiden myöntämien mandaattien puitteissa. Koska EU:lla on ollut käynnissä ja käynnistymässä useita vapaakauppasopimusneuvotteluja katsottiin käytännölliseksi neuvotella investointisuojasta niiden osana (mm. Kanada, Singapore, Intia, Japani, USA, Thaimaa, Vietnam ja Malesia). Unioni voi myös neuvotella erillisiä investointisopimuksia (Kiina).

Postiosoite
PL 176
00023 VALTIONEUVOSTO

Laivastokatu 22

Vaihde
+358-(0)295-350 000

Telefax
+358-(0)9-629 840

Neuvottelut Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen välisestä transatlanttisesta kauppa- ja investointikumppanuussopimuksesta käynnistyivät heinäkuussa 2013. Komissiolle myönnettiin neuvotteluvaltuudet Yhdysvaltojen kanssa myös investointisuojan osalta.

Koska investointisuoja sai osakseen voimakasta julkista kritiikkiä ja Euroopan parlamentti suhtautui siihen varauksellisesti, päätti komissio kartoittaa unionin kansalaisten huolet. Kuuleminen pidettiin 27. maaliskuuta ja 13. heinäkuuta 2014 välisenä aikana. Komissio julkaisi raportin kuulemisen tuloksista 13. tammikuuta 2015.

Komissio katsoi, että tärkeimmät kuulemisessa esille nostetut huolet olivat huomioitu jo Kanadan kanssa neuvotellussa sopimuksessa (CETA). Tämä ei kuitenkaan riittänyt parlamentille, joka edellytti investointiriitojenratkaisun täydellistä reformia. Kesän 2015 aikana komissio laati uuden esityksen, jossa tällaista reformia tultaisiin amerikkalaisille esittämään. Komissio ilmoitti tavoitteekseen saattaa reformit osaksi kaikkia unionin sopimuksia.

Reformin pääpiirteitä esitetään ohessa.

Riitojenratkaisu

Ensisijaisesti riidat tulee ratkaista neuvottelemalla ja sovitteluteitse. Riitojenratkaisun osalta komissio esittää myös täysin uudenlaista menettelyä, jossa perustetaan kaksivaiheinen investointituomioistuin.

Riitoja ratkaisevien lakimiesten osalta komissio ehdottaa 15 pysyvän tuomarin pätevyyden omaavan henkilön nimeämistä investointituomioistuimen ensimmäiseen asteeseen. Ensimmäisessä asteessa olisi viisi amerikkalaista tuomaria, viisi eurooppalaista tuomaria ja viisi kolmannen maan kansalaisuuden omaavaa tuomaria. Riidan ratkaisisivat aina kolmesta tuomarista muodostettu paneeli, jonka puheenjohtajana toimisi aina kolmannen maan kansalaisuuden omaava tuomari.

Muutoksenhakumenettelyn osalta komissio esittää sitä koskevia ehtoja, joiden mukaan menettely voidaan aloittaa tilanteissa, joissa ensimmäisessä asteessa on tehty selkeitä ja vakavia virheitä. Muutoksenhakumenettelyyn valitaan kuusi tuomaria joiden kansallisuus jakautuu siten, että valitaan kaksi eurooppalaista tuomaria, kaksi amerikkalaista tuomaria ja kaksi kolmannen maan kansalaista.

Komission ehdotuksessa tuomioistuin hylkää kanteen, mikäli sijoittaja on nostanut kanteen samassa asiassa kansallisessa tuomioistuimessa, paitsi jos sijoittaja vetää kanteen pois tällaisesta instanssista. Komission ehdotuksen mukaan tämä ei kuitenkaan ole valitusmenettely kansallisten tuomioistuinten päätöksille sillä riitojenratkaisussa kansainvälisellä tasolla on kansallisen lainsäädännön osalta seurattava vallitsevaa kansallisen tuomioistuimen antamaa tulkintaa ja kansallista lainsäädäntöä voidaan arvioida ainoastaan tosiasiana. Kansainvälisessä riitojenratkaisussa kansalliselle lainsäädännölle annettu merkitys ei myöskään sido kansallisia tuomioistuimia. Toimivalta riitojenratkaisussa kansainvälisellä tasolla koskee vain sopimusmääräysten ja sopimuksen osapuolten välillä sovellettavien muiden kansainvälisoikeudellisten sääntöjen soveltamista. Ehdotukseen on sisällytetty myös mahdollisuus siirtyä monenväliseen riitojenratkaisumekanismiin.

***

CETA-sopimuksen investointisuojaosuus ja sitä koskeva riitojenratkaisu; Oikeudellisen tarkastuksen puitteissa tehdyt muutokset

Eduskuntaa informoitiin 23.9.2014 jatkokirjeellä U 70/2010 vp (UM2014-01173) Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Kanadan välisten vapaakauppaneuvottelujen (CETA) päättämisestä. Neuvottelut saatiin päätökseen 5.8.2014. Poliittinen yhteisymmärrys sopimuksesta oli saavutettu jo 18.10.2013. Sopimusta ei parafoitu mutta neuvottelujen päättyminen huomioitiin EU:n ja Kanadan välisessä huippukokouksessa 25.-26.9.2014.

Tämän jälkeen aloitettiin sopimuksen oikeudellinen tarkistus, joka on luonteeltaan tekninen sopimustekstin läpikäynti ja sen tarkoitus on muun muassa varmistaa että muotoilut yksityiskohdiltaan vastaavat neuvotteluissa saavutettua lopputulosta. Jäsenvaltioiden asiantuntijat eivät osallistu oikeudelliseen tarkastukseen, vaan se tehdään komission ja vastapuolen (Kanadan) edustajien toimesta. Kauppapoliittista komiteaa ja sen työryhmiä, kuten palveluja ja investointeja käsittelevää työryhmää, ei oikeudellisesta tarkastuksen teknisen luonteen takia kuulla. Oikeudellisen tarkastuksen päätteeksi ja sopimuksen kieliversioiden valmistuttua komissio antaa esitykset sopimuksen allekirjoittamista, tekemistä ja väliaikaista soveltamista koskeviksi päätöksiksi.

CETA-sopimusta koskevan oikeudellisen tarkastuksen ollessa käynnissä komissio ilmoitti poikkeuksellisesti pyrkivänsä saamaan sopimukseen joitakin tarkennuksia, jotka heijastaisivat komission EU:n ja Yhdysvaltojen välisten TTIP-neuvottelujen puitteissa ehdottamia uudistuksia. Komissio ilmoitti julkisuuteen maanantaina 29.2.2016 (klo 16.00 Suomen aikaa), että Kanada oli käytännössä hyväksynyt sen ehdottamat muutokset. Suomi ja muut jäsenmaat saivat tiedon asiasta vain muutama tunti ennen julkistusta.

Sopimustekstiä tutkitaan parhaillaan ja komissiota on pyydetty vielä järjestämään muutoksia tarkemmin selvittävä asiantuntijakokous. Sopimus sisältää mm. oheisia TTIP-ehdotukseen pohjautuvia elementtejä;

- pysyvän tuomioistuimen, johon sopimusvaltiot valitsevat 15 tuomaria, joista valitaan kulloinkin kolme ratkaisemaan yksittäistä riitaa, ja

- tuomareiden eettisyyteen ja puolueettomuuteen kiinnitetään myös erityisesti huomiota ja heidän toimikautensa on kerrallaan viisi vuotta (TTIP:ssä ei ole vielä määritetty toimikautta),

- muutoksenhakumenettelyn, jonka yksityiskohdista sovitaan vielä erikseen,

- laajan transparenssin riitojen käsittelyssä mm. kuulemisissa ja dokumentaation saamisessa, ml mahdollisuus kolmansille osapuolille jättää kirjallisia näkemyksiä,

- perusteettomien kanteiden nopeutetun hylkäämisen mahdollisuus,

- sääntelyoikeuden turvaavan artiklan, jossa mm todetaan ettei investointisuoja merkitse lainsäädännön pysymistä muuttumattomana,

- tuomioistuimen tehtävänä on CETA-sopimuksen soveltamisen selvittäminen riitatilanteissa,

- osapuolten tuki tavoitteelle perustaa pysyvä multilateraalinen investointituomioistuin.

Selvitystä täydennetään laajemmalla muistiolla lähiaikoina.

Liitteet -